

Oog voor het verleden, blik op de toekomst

Nederlands Letterenfonds: beleidsintensivering en nieuw beleid

- P. 2 Inleiding
- P. 6 Literair erfgoed
- P. 7 Vertaalde literatuur: de wereld in Nederland en Nederland in de wereld
- P. 11 Non-fictie in de Nederlandse en vertaalde literatuur
- P. 14 Nieuwe ontwikkelingen in literatuur en boekenvak

Per 1 januari 2010 is de juridische fusie van het Fonds voor de Letteren en het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds een feit. Daarmee zetten beide fondsen een cruciale stap die, dat is onze stellige overtuiging, slechts winst kan opleveren als de fondsen in staat worden gesteld te anticiperen op de enorme ontwikkelingen die de komende jaren in het boekenvak te verwachten zijn.

Het afgelopen decennium werd verscheidene malen door het ministerie van OCW een samensmelting van beide letterenfondsen bepleit, aangezien die een belangrijke meerwaarde zou kunnen betekenen voor de wereld van de letteren. In het laatste advies van de Raad voor Cultuur (2008) was dat ook de teneur.

In het licht van de grote veranderingen die het boekenvak te wachten staan en vanuit een gedeeld idee van verantwoordelijkheid voor het letterenveld, hebben de besturen, directies en medewerkers van beide fondsen het afgelopen jaar gewerkt aan de fusie die nu een feit is. Het Nederlands Letterenfonds is het resultaat.

Kern beleidsplan

In dit aanvullende beleidsplan wil het Nederlands Letterenfonds beknopt en concreet aangeven wat naar ons inzicht de meerwaarde van het nieuwe fonds kan zijn. Die meerwaarde zien wij op verschillende niveaus. Deels zal zij voortkomen uit de samenvoeging van de fondsen zelf (die een integrale blik mogelijk maakt); deels zal zij ontstaan in noodzakelijk nieuw beleid, waarvoor ook extra middelen nodig zullen zijn. Toen de beide besturen begin 2009 instemden met de fusie, verbonden zij daaraan een aantal voorwaarden van financiële, personele en beleidsmatige aard. In zijn reactie stelde de minister in te stemmen met de genoemde voorwaarden. Graag zag hij echter een prioritering en fasering aangebracht in het nieuwe beleid dat de beide fondsen in de nieuwe situatie willen ontwikkelen.

In deze notitie waarin wij de noodzakelijke uitbreiding van de bestaande beleidsplannen motiveren, gaan wij ervan uit dat de beide fondsen hun beproefde beleid, taken en activiteiten blijven voortzetten. Een fusie is daarbij wel een moment om alle gezamenlijke activiteiten te overzien en – waar nodig – keuzes te maken of activiteiten te bundelen of bij te stellen.

Wij zullen ons hier vooral richten op het nieuwe beleid dat ontwikkeld moet worden, niet alleen om de fusie daadwerkelijk een samensmelting te laten zijn en gezamenlijke doelen te kunnen stellen, maar ook om in te spelen op ontwikkelingen in de wereld en het boekenvak. Dat lijkt ons een vanzelfsprekende taak van een modern cultuurfonds.

Daarom nu eerst iets over de filosofie van het nieuwe letterenfonds, waarin het beste van beide fondsen verenigd zal moeten zijn.

De literatuur is een grensganger. Zij valt onder de scheppende kunst, maar ze bestaat niet zonder de markt. Ze maakt gebruik van het schone woord, van de kunst van het vertellen, maar deelt met de geesteswetenschappen de functie van de reflectie: reflectie op de menselijke geest, op de condition humaine, op goed en kwaad, op de waarheid en de schoonheid. De letteren maken onlosmakelijk deel uit van zowel de kunst als de geesteswetenschappen.

Omdat de literatuur een grensganger is, is ook letterenbeleid een grensbeleid. Scheppende en herscheppende kunstenaars – auteurs en vertalers – worden in staat gesteld hun vak uit te oefenen en zich verder te professionaliseren. Uitgevers maken het creatieve werk actief toegankelijk voor de lezer via het bestaande productie- en distributiestelsel, en bezorgen auteurs en vertalers daarmee niet alleen lezers, maar ook inkomsten uit de markt. De geesteswetenschappen borgen de kennis en inzichten op basis waarvan literatuur, filosofie, geschiedenis, ethiek en cultuurwetenschappen kunnen bloeien en zich voortdurend verder kunnen ontwikkelen. Daarom kan letterenbeleid niet zonder vaste partners, van academie tot uitgever.

De wereld van het boek is per definitie een internationale. Nederland is in de hele wereld gekend als een open cultuur met een rijke vertaaltraditie. Nederland is altijd een land geweest dat niet alleen

goed zorgde voor zijn auteurs, het Nederlandse boekenbedrijf is nadrukkelijk ook een internationale speler en de slagkracht van een relatief kleine markt als de Nederlandse wordt in de hele wereld met enige bewondering bekeken. Relatief beschouwd zijn de oplages in Nederland hoog en in de ogen van buitenlandse experts wordt er in Nederland nog veel gelezen. Werkbeurzen en andere werkgebonden subsidies (reis- en verblijfsbeurzen) van het Fonds voor de Letteren zijn voor de kwaliteit en diversiteit van de oorspronkelijke en vertaalde literatuur in Nederland van groot belang geweest. De activiteiten van het NLPVF in het buitenland maakten de afgelopen twee decennia ook zichtbaar dat Nederland een echte literatuur heeft en niet louter een land is van schilders, zoals vaak werd gedacht.

Meer dan alleen door de vertaling van het contemporaine boek, juist ook door de vertaling van klassieken en poëzie en de uitgave van Nederlandse literatuurgeschiedenissen in het Frans, Duits en Engels, ontstaat in het buitenland langzamerhand het idee van een literatuur met een geschiedenis en een dichtheid. Commerciële successen van het literaire boek (in Nederland relatief talrijk) en culturele diepte en samenhang: die tezamen geven uitgevers en beleidsmakers in het buitenland het idee van een levende literatuur, waarmee men graag in contact is. Aan het uitstralende effect van de Nederlandse literatuur is de laatste twee decennia in belangrijke mate bijgedragen door het NLPVF, dat internationaal vaak als een voorbeeld wordt gezien vanwege het natuurlijke samengaan van activisme, ambitie en zorg voor kwaliteit.

Vanuit vergelijkbare gedachtegangen draagt het Fonds voor de Letteren al langer bij aan het scheppen van een gunstig klimaat waarin literatuur kan ontstaan en waarin schrijvers en vertalers hun talent ten volle kunnen ontplooiën. Het Fonds voor de Letteren is daarbij evenmin uitsluitend gericht op de contemporaine schrijver, maar tracht onder meer door de ondersteuning van schrijversbiografieën evenzeer het idee te geven van een literatuur met een historische dimensie. Daarbij richt het Fonds voor de Letteren zich nadrukkelijk zowel op auteurs met grote literaire verdiensten als op (nog niet gearriveerde) auteurs die een nieuwe dynamiek geven aan de literatuur (door nieuwe genres, vormen, taal).

Precies daar raken en ondersteunen de activiteiten van de beide fondsen elkaar in de hoogste mate. En precies daar is ook winst te behalen door de bundeling van krachten en ideeën. Dit geldt zowel de dynamiek van de literatuur en de nieuwe vormen die zich aandienen, als de nieuwe verschijningsvormen, de nieuwe dragers waarmee literatuur zich zal presenteren de komende jaren. Het Nederlands Letterenfonds staat hier voor een grote taak: de kwaliteit en diversiteit te bevorderen in een omgeving die snel verandert en die meer en meer gericht is op het al geslaagde.

Die grote taak geldt met nadruk ook het vertaalbeleid, zeer arbeidsintensief, maar van cruciale betekenis voor de levendige internationale cultuur die Nederland altijd wilde zijn. Het vertalen wordt

nog te vaak als een bijkomstigheid gezien. Het door de beide letterenfondsen geïnitieerde Vertaalpleidooi *Overigens schitterend vertaald* (2008) heeft de activiteit van de vertaler in het middelpunt van de belangstelling willen plaatsen: bij alle retoriek over bruggen bouwen in de wereld, is de vertaler zo ongeveer de enige echte bruggenbouwer. Nationaal en internationaal de professionele uitoefening bevorderen van het vak van vertaler zal dan ook een kerntaak zijn van het Nederlands Letterenfonds. Dit impliceert behalve aandacht voor de kwaliteit van het werk ook zorg voor werving, opleiding, begeleiding en honorering van de vertaler. Vertalen is een vak en een beroep.

Door steeds verdergaande rationalisering en commercialisering, en de verminderde aandacht voor andere talen dan het Engels – de *lingua franca* ook van deze eeuw – staat de diversiteit van boekuitgaven onder druk. Dit is een algemene tendens in de hele wereld die ook Nederland raakt. De moderne uitgeefpolitiek maakt dat minder commerciële werken voor veel uitgevers een groot financieel risico vormen. In de pers is steeds meer aandacht voor steeds minder boeken, waarbij publicitair interessante fenomenen, ofschoon zelden van cultureel belang, vaak ook nog eens veel ruimte innemen, zelfs in kwaliteitskranten. Bij die almaar uitdijende aandacht voor het actuele en kortstondig interessante staat ook de kwaliteit van de literaire kritiek sterk onder druk. Het Nederlands Letterenfonds zou in samenwerking met andere cultuurfondsen een rol willen spelen bij de versterking van de kunstkritiek, via andere wegen dan het papier. Ook dat is een manier om de diversiteit te bevorderen en de blik van lezers te verruimen.

Waar Nederland nationaal en internationaal goede sier maakt met het monumentale erfgoed en de spectaculaire restauratie van belangrijke schilderijen, bestaat er nauwelijks enige aandacht voor het literaire erfgoed dat evengoed conservering en ontsluiting behoeft, een zaak die niet uitsluitend aan de markt kan worden overgelaten. Als monumentaal erfgoed nieuwe functies kan krijgen, waarom zou dat dan niet kunnen gelden voor literair erfgoed? Het Nederlands Letterenfonds ziet het als zijn taak ook op dit punt de diversiteit van het aanbod te bevorderen.

Werd in de vorige eeuw nog wel eens beweerd dat Nederland 'schrikbarend internationaal' is, de laatste jaren zien we een steeds groeiende dominantie van de vertaling uit het Engels. Ook elders in Europa doet dit verschijnsel zich voor en overal wordt dit betreurd – de discussie over dit onderwerp wordt dan natuurlijk wel gevoerd in het Engels. Zowel vanuit het oogpunt van de Europese integratie als vanuit dat van de diversiteit is versterkte aandacht voor andere (kleine) talen met vaak een hoogwaardige literatuur noodzakelijk. Het Nederlands Letterenfonds wil op dit punt zowel nationaal als internationaal een spil zijn. Uitgangspunt daarbij is de aandacht voor de professionele uitoefening van het vak van vertaler. Dit impliceert tegelijkertijd ondersteuning van uitgevers bij het uitbrengen van commercieel lastiger werk en het begunstigen van

Het Nederlands Letterenfonds zal meer zijn dan een fonds. Het zal zowel ondersteunend werken (subsidies verstrekken) als activiteiten ontplooien; initiator, aanjager zijn, dit onder meer op basis van analyses van het literaire bedrijf en de boekenmarkt.

een aan deze tijd aangepaste informatievoorziening, vooral als het gaat om minder bekende literaturen (Schwob). Dit betekent ook een veel intensiever samenwerking met onze Europese partners en zusterorganisaties, fondsen en vertalershuizen.

De aandacht voor de Europese literatuur nam de laatste jaren gestaag af, treuriger is het nog gesteld met de landen waarop Nederland zichzelf – om economische en politieke redenen – versterkt richt. Er is grote (export)activiteit als het gaat om landen als China, Brazilië, India, Turkije, de Arabische wereld; tegelijkertijd is er nauwelijks enige groei in de aandacht voor artistieke activiteiten uit die landen. Dit geldt zeker de literatuur. Gericht beleid, gerichte ondersteuning aan de werving en opleiding van vertalers uit de respectievelijke talen is dan een eerste vereiste, naast vormen van ondersteuning aan werk dat in eerste instantie commercieel mogelijk minder interessant is.

In een snel veranderende (boeken)wereld zal het Nederlands Letterenfonds de komende jaren een aantal cruciale keuzes moeten maken en de subsidiesystematieken moeten uitbreiden naar nieuwe literaire vormen, distributiemethoden en informatie-dragers. De oriëntatie op die nieuwe vormen is een belangrijke nieuwe taak van het nieuwe Letterenfonds. Deze nieuwe ontwikkelingen ziet het nieuwe fonds overigens nadrukkelijk als kansen om zaken mogelijk te maken waarvoor tot voor kort moeilijk beleid te maken was.

De ondersteuning van activiteiten om het literaire erfgoed te bewaren en te ontsluiten kan duidelijk baat hebben bij nieuwe mogelijkheden van presentatie, de literaire tijdschriften en de literaire kritiek zouden evenzeer kunnen profiteren van andere presentatievormen.

Het Nederlands Letterenfonds opereert in een veld waarin commerciële en artistieke motieven altijd tegelijkertijd een rol spelen. Uitgevers zijn behalve lezers ook zakenmensen. Cruciaal is en blijft voor het nieuwe fonds literatuur in Nederland in al zijn facetten te ondersteunen en de zichtbaarheid en werking van literatuur te bevorderen, zowel nationaal als internationaal. De literatuur is een levend organisme en kan dan ook niet statisch worden benaderd. Het Nederland Letterenfonds wil midden in het veld staan en daaraan ook zijn kracht ontnemen. Zorgvuldig en soepel, degelijk en ondernemend wil het fonds in de eerste plaats een cultuurfonds zijn, onafhankelijk, met transparante werkwijzen, helder in de oordeelsvorming, met regelingen en activiteiten waarin zin voor kwaliteit en ondernemingslust beide tegelijkertijd aanwezig zijn.

Het Nederlands Letterenfonds zal meer zijn dan een fonds. Het zal zowel ondersteunend werken (subsidies verstrekken) als activiteiten ontplooiën; initiator, aanjager zijn, dit onder meer op basis van analyses van het literaire bedrijf en de boekenmarkt. Kennis van en inzicht in de (internationale) literatuur kunnen niet los worden gezien van kennis van de (internationale) markt en van distributiewijzen. Inzet van het nieuwe letterenfonds is onverkort het stimuleren van hoogwaardige artistieke prestaties en

het bevorderen van de diversiteit. Nieuwe ontwikkelingen bieden daartoe zeker kansen. Om die echter zo goed mogelijk te benutten zal het Nederlands Letterenfonds zich sterker dan voorheen een positie moeten bepalen in dit krachtenveld. Het is daarom vanzelfsprekend dat een belangrijk deel van de beleidsintensivering van het nieuwe fonds zich de komende jaren juist hierop zal richten.

Toen de beide fondsen instemden met de fusie die nu zijn beslag krijgt, werd afgesproken dat het nieuwe fonds op een zestal terreinen nieuw beleid zou kunnen ontplooiën. Te weten:

- Zorg voor en ontsluiting van het Nederlandstalige literaire erfgoed.
- Versterking van het internationale vertaalbeleid.
- Versterking van het non-fictie beleid, oorspronkelijk en vertaald.
- Versterking van de positie en diversiteit van buitenlandse literatuur in Nederlandse vertaling.
- Verruiming van de budgetten voor beurzen en subsidies voor nieuwe vormen van literatuur, waaronder elektronische.
- Opzetten van een servicegerichte 'doorgaande lijn' voor auteurs en vertalers.

Hier volgt een uitwerking van genoemde beleidsterreinen, ook in het licht van voorgaande analyses. Tevens zullen wij aangeven op welke gebieden wij op korte en langere termijn daadwerkelijk activiteiten zullen gaan ontplooiën, een prioritering en fasering wordt daarmee tevens aangegeven. De hier geformuleerde beleidsvoornemens worden afgestemd met de Raad voor Cultuur.

Qua presentatie hebben wij ervoor gekozen het nieuwe beleid dat deels voortspuit uit onze kerntaken en deels een reactie is op de snelle ontwikkelingen in literatuur en boekenvak, in samenhang te behandelen. Hier volgen daarom vier korte hoofdstukken over literair erfgoed (P. 6), vertaalde literatuur (P. 7), non-fictie in de Nederlandse en vertaalde literatuur (P. 11) en nieuwe ontwikkelingen in literatuur en boekenvak (P. 14).

Klassiek is dat boek dat in een land of groep landen gedurende een langere tijd gelezen wordt alsof alles erin weloverwogen, fataal en diepgaand als de kosmos is en zich leent tot eindeloze interpretaties.
Jorge Luis Borges

Het Nederlandse literaire erfgoed wordt in vergelijking met veel andere landen slecht beheerd en nog minder goed ontsloten voor nieuwe generaties lezers. Bij de aanvaarding van de Prijs der Nederlandse Letteren hekelde Cees Nooteboom onlangs deze literaire verslonzing. Het Nederlands Letterenfonds moet het tot zijn taak rekenen belangrijke klassieke teksten te bewaren en ontsluiten. De klassieken zijn niet alleen onderdeel van onze identiteit, zij vormen die ook. Internationaal beschouwd dragen klassieke auteurs als Huizinga, Couperus, Slauerhoff, Multatuli, Van Gogh en Hermans in niet geringe mate bij aan het idee van Nederland als land van literatuur. Redenen genoeg voor een hernieuwde aandacht voor klassieken, en dan liefst met gebruikmaking van zoveel mogelijk moderne middelen en mogelijkheden.

Publieksbereik

Zonder publiek succes bestaan de klassieken niet. Het is een simpel gegeven: hoe mooi, belangrijk en bepalend de Nederlandstalige oudere letterkunde ook voor de cultuur is, als lezers niet het gevoel hebben dat de klassieken nú een wezenlijke waarde bezitten, is de uitgave zinloos. Naast het simpelweg produceren van boeken in aansprekende varianten, toegesneden op de verschillende doelgroepen, zal meer dan ooit creatieve energie gestoken moeten worden in het genereren van aandacht onder het brede publiek: ouders en kinderen, studenten en scholieren, jonge, oude en nieuwe inwoners met enkele of dubbele nationaliteit, hoog, middelbaar of laag opgeleid.

Om het publiek te bereiken, is contextualisering van de oudere literatuur noodzakelijk. Dat betekent in ieder geval het toegankelijk maken van aansprekende min of meer canonieke teksten, onder toezicht van of bewerkt door professionele editeurs (met mogelijke betrokkenheid van het Huygens Instituut). Maar ook de teksten op een heldere, aanstekelijke manier inleiden, eventueel door bekende auteurs die als ambassadeur kunnen optreden. Maar bijvoorbeeld ook inzetten op literaire biografieën, briefwisselingen en andere teksten die met het werk in verband staan.

Aangezien het voor uitgevers riskant is om duur geproduceerde en geëditteerde boeken op de markt te brengen, en het fonds op het standpunt staat

dat klassieke teksten toegankelijk moeten worden en blijven, bieden nieuwe mediadragers en vormen van literatuur mede uitkomst. De theorie van de *long tail end*, waarbij sprake is van een verlenging van de levensduur van een werk door een 'eeuwige' digitale beschikbaarheid, gaat bij uitstek op voor literair werk. De komst van Printing-On-Demand (POD) dat uitgaat van vraaggestuurde productie, maakt dat uitgevers hun backlist met hernieuwde belangstelling bekijken. Maar digitalisering kan ook diep begraven literatuur tot leven wekken. Voor de archivering, ontsluiting en verspreiding van het literair erfgoed is digitalisering een uitstekend middel: relatief lage kosten en een ongekend bereik, nu én in de toekomst. Projecten die zich hierop richten verdienen de (financiële) steun van het Nederlands Letterenfonds, mits althans de rechten ordentelijk geregeld en gewaarborgd zijn.

Om het publiek en het onderwijs te bereiken, is echter meer nodig dan techniek en contextualisering. Ervaringen met de Deltareeks – belangwekkende klassieke teksten die de uitgevers amper verkocht kregen – leren dat zorg voor het literaire erfgoed ook aandacht betekent voor de presentatie en promotie van dat erfgoed. Om de drempels te slechten bij het onderwijs, zijn zowel toegankelijke, herspelde teksten en goedkope papieren edities nodig, als themawebsites en crossmediale uitgaven (animaties, filmpjes, audio).

Voor het grote publiek is een literair erfgoedproject als een 'klassieke luisterboekenreeks' interessant. Voorwaarde is dat de producent uitgaat van tekstzuivere edities en stemmen die maximaal ruimte laten aan de verbeelding. Het voorlezen door gerenommeerde acteurs en actrices draagt voor het publiek bij aan de beleving van de kwaliteit van de oudere literatuur. Daarbij behoren deze stemmen op termijn tot het cultureel erfgoed, waarmee de luisterboeken een dubbele 'erfgoedwaarde' krijgen. Het Fonds Podiumkunsten wil mogelijk participeren.

De vooralsnog geringe populariteit van het Nederlandstalige literaire erfgoed vergt kortom van het nieuwe Nederlands Letterenfonds een actieve en creatieve houding, en een krachtig samenhangend beleid voor alle terreinen van de literatuur: non-fictie (biografieën), vertalingen buitenland (export klassieken), kinder- en jeugdliteratuur en poëzie.

Vertaalde literatuur: de wereld in Nederland en Nederland in de wereld

Tal van ontwikkelingen maken onze wereld steeds internationaler en nationale grenzen relatiever. Binnen de Europese Unie worden contacten met mede-lidstaten voortdurend intensiever en daarmee de noodzaak van inzicht in hun literatuur, geschiedenis, waarden en culturele codes groter. Bedrijfsleven en wetenschap functioneren al lang in een internationale wereld. Migratie brengt de wereld zichtbaar in Nederland, terwijl Nederlanders zich tijdelijk of blijvend vestigen in andere landen. Studeren is voor steeds meer jonge Nederlanders iets dat zich deels in het buitenland afspeelt.

Literatuur – fictie en non-fictie – biedt een van de belangrijkste sleutels tot de denk- en belevingswerelden van andere culturen. Ook het rapport van de commissie Geesteswetenschappen wees daar op in het kader van de maatschappelijke rol van de letterenstudies. In de twee onderstaande paragrafen gaan wij daarom in op de versterking van het letterenbeleid op het terrein van de vertalingen.

Positie en diversiteit van buitenlandse literatuur in Nederland

Over de versterking van de positie en diversiteit van buitenlandse literatuur in Nederland is al veel behartenswaardigs gezegd in het Vertaalpleidooi, *Overigens schitterend vertaald*. Te beginnen met de constatering dat Nederland al sinds decennia een rijke en bloeiende vertaalcultuur kent. Het sinds enkele decennia gevoerde beleid ter ondersteuning van het literair vertalen als professie heeft daar, naast het bestaan van een universitaire vertaalopleiding aan de UvA vanaf 1967, veel aan bijgedragen. Toch is er nu reden tot zorg.

Ten eerste omdat het huidige bestand van goed opgeleide, professioneel werkende literair vertalers snel vergrijsst. Ten tweede omdat de laatste jaren het aandeel van vertaalde Angelsaksische literatuur sterk is toegenomen ten koste van dat van andere talen. De van oudsher sterke diversiteit in het aanbod loopt daardoor snel terug. Beide ontwikkelingen hangen met elkaar samen. Afgestudeerden in de disciplinaire taal- en letterenstudies – waarbinnen de literatuur een belangrijke plaats inneemt – hebben altijd gezorgd voor veel deskundigheid op het gebied van anderstalige literaturen binnen de Nederlandse uitgeverwereld en de cultuurredacties van dag- en weekbladen. De sterke daling van het aantal studenten in deze vakken en de verbreding van deze studies naar 'talen en culturen' – studies waarbinnen literatuurkennis een minder belangrijke rol speelt, maakt dat gedegen kennis van buitenlandse literaturen in beide sectoren steeds minder

aanwezig is. Vertalingen uit minder bekende talen – waartoe steeds vaker vrijwel alles behalve het Engels moet worden gerekend – zijn daarom vaak toevalstreffers, die niet meer in de context van de betreffende literatuur of het overige werk van dezelfde auteur worden gekozen of besproken.

Diezelfde teruggang in het aantal studenten dat een academische taal- en letterenstudie heeft gevolgd, maakt dat er relatief weinig nieuwe vertalers van voldoende niveau klaar staan om de huidige generatie op te volgen. Dit tekort is nog versterkt door het opheffen van de eerder genoemde en enige universitaire vertaalopleiding in Nederland in 2000.

De opdracht van het Letterenfonds raakt hier aan die van de universiteiten en meer in het bijzonder aan die van de faculteiten Geesteswetenschappen. De mogelijkheid om kwaliteit en diversiteit van vertaalde literatuur te realiseren hangt immers nauw samen met de kennis van literaturen in andere taalgebieden. De urgentie van een universitaire masteropleiding literair vertalen in het Nederlands taalgebied is groot. Aan de totstandkoming daarvan wordt momenteel hard gewerkt in de vorm van een *pilot*. Structurele financiering voor een dergelijke master moet nog worden gevonden. De bijdrage daaraan van het Letterenfonds zou kunnen bestaan uit samenwerking in het praktijkdeel van een dergelijke master.

Maar een dergelijke masteropleiding moet kunnen voortbouwen op een academische bachelor om ervoor te zorgen dat afgestudeerde vertalers beschikken over voldoende literatuurkennis van het betreffende taalgebied om een te vertalen werk te kunnen interpreteren in een literaire traditie, en over voldoende literaire vaardigheden om gelaagdheid in teksten te kunnen doorgronden én in het Nederlands te hanteren: stilistisch, idiomatisch en grammaticaal. Dat vraagt een gedegen scholing in een of meer geesteswetenschappen en ten minste één of meer taal- en literatuu domeinen. Dat stelt ook eisen aan de inrichting van taal- en cultuurstudies binnen de faculteiten en aan het actief aantrekken van studenten voor deze opleidingen. Eenmaal verdwenen specialismen en vakgebieden komen niet gemakkelijk terug. Buitenlandse opleidingen bieden op dit punt geen soelaas, want bij (literair) vertalen gaat het specifiek om de relatie tussen de betreffende vreemde taal en het Nederlands.

Ook in het kader van de aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt hebben universiteiten en Letterenfonds belang bij nauwe samenwerking: het is immers evident dat er de komende jaren veel vraag zal zijn naar een nieuwe generatie hoog opgeleide vertalers.

Schwob.nl – brengen en halen

Wat het tweede punt van zorg betreft, de verschrapping op het gebied van kennis van talen en literaturen bij uitgevers, en bij redacties van dag- en weekbladen en literaire tijdschriften, ziet het Letterenfonds voor zichzelf vooral een rol als 'makelaar in expertise'. De twee voormalige fondsen hebben via hun netwerk van vertalers, adviseurs, buitenlandse uitgevers, literatuurhistorici en docenten neerlandistiek aan universiteiten over de hele wereld een schat aan informatie. Niet alleen zijn deze beroepslezers voortreffelijke *gatekeepers* als het gaat om kwaliteit, het binnenhalen en

Literatuur
– fictie en non-
fictie – biedt een
van de belang-
rijkste sleutels
tot de denk- en
belevings-
werelden van
andere culturen.

productief maken van hun unieke kennis van buitenlandse literatuur is van vitaal belang voor de ontwikkeling van de Nederlandstalige literatuur, en plaatst haar in een internationale context (internationalisering). De schaalvergroting en bestsellerscultuur leiden zonder tegenwicht tot een literaire blikvernaauwing die niet past bij een beschaafd en ontwikkeld land als Nederland.

Het Nederlands Letterenfonds heeft om die redenen de site Schwob.nl ontwikkeld, een site voor lezers en boekenvakkers over belangwekkende buitenlandse literatuur die niet bekend of verkrijgbaar is in Nederland. Vertalers introduceren op Schwob onbekende talenten, klassieke maar toch vergeten meesterwerken en nieuwe beloftes uit alle windstreken met fragmentvertalingen en bevlogen achtergrondartikelen.

In eerste instantie zullen met name de literaturen uit de nieuwe lidstaten en buurlanden van de Europese Unie, Turkije, de Maghreb-landen en de zogenaamde BRIC-landen (Brazilië, India en China) centraal staan. Die laatste categorie ook omdat het toenemend succes van de Nederlandse literatuur in deze gebieden, als onderdeel van het internationaal cultuurbeleid van Nederland, op termijn ook vraagt om wederkerigheid. Een letterenfonds kan de sleutel leveren tot de denken-belevingswereld van zijn eigen cultuur, maar biedt ook toegang tot de denk- en belevingswereld van andere culturen.

In de geest van de man naar wie de site is vernoemd, de veelzijdige Marcel Schwob, is Schwob.nl voor het fonds een veelzijdig beleidsinstrument: het wijst lezers de weg naar hoogwaardige literatuur, benut hoogspecialistische kennis, draagt bij aan de reflectie op de Nederlandse literatuur, inspireert schrijvers en vergroot de diversiteit van het boekenaanbod in Nederland – een zaak die zoals blijkt uit de verschralling en de import van vooral Angelsaksische literatuur, niet alleen aan de commercie kan worden overgelaten.

De opzet en kwaliteitsbewaking van Schwob.nl stelt hoge eisen aan redactie en onderhoud. Hiervoor is de inspanning nodig van één fulltime werknemer.

Het beschermen en waar mogelijk vergroten van de pluriformiteit van het aanbod: 'moeilijke' boeken of genres betekenen voor een uitgever een financieel risico en vragen van de vertaler veel expertise en een hoge tijdsinvestering. Door een combinatie van vertaal- en productiesubsidies kunnen de uitgaven van dergelijke 'moeilijke' boeken (vaak belangrijk werk uit de canon van de wereldliteratuur) toch worden gerealiseerd, zonder de vertaler mede het risico te laten dragen.

Op deze manier kunnen de drie betrokken partners – letterenopleidingen, fonds en uitgevers – een complementaire rol spelen in het handhaven en vernieuwen van de kwaliteit en diversiteit van de vertaalde literatuur in Nederland.

Versterking van de internationale positie van Nederlandse literatuur

Het sterk toegenomen succes van de Nederlandse literatuur in vertaling is te danken aan een actief buitenlandbeleid, maar was niet mogelijk geweest

zonder een groot aantal toegewijde en deskundige vertalers. Fonds en uitgevers maken hierbij dankbaar gebruik van het feit dat op tal van plekken in de wereld de neerlandistiek een tamelijk bloeiende universitaire studie is, waar buitenlandse studenten worden geschoold in de taal, de literatuur en de cultuur van de Lage Landen. Bij sommige van deze opleidingen bestaat ook al een (deel)opleiding of keuzevak literair vertalen. Verder kunnen de bestaande zomercursussen literair vertalen en de overige ondersteuning door het Expertisecentrum Literair Vertalen beschouwd worden als doeltreffende vormen van bijscholing.

Maar deze relatief gunstige omstandigheden nemen niet alle problemen weg. Om te beginnen maakt de doorgaans slechte honorering voor literair vertalers het in veel landen onaantrekkelijk om langdurig of uitsluitend voor dit beroep te kiezen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de meeste landen in Midden- en Oost-Europa, waar de neerlandistiek traditioneel een bloeiend vak was, maar de huidige arbeidsmarkt allerlei mogelijkheden biedt die veel lucratiever zijn. De subsidie voor vertaalkosten die in het kader van het vertaalbeleid al wordt geboden komt hier gedeeltelijk aan tegemoet. Maar er zal in het kader van de beleidsintensivering een meer samenhangend beleid moeten worden gevoerd om goede vertalers voor het vak te behouden en nieuwe vertalers bij te scholen. In het Vertaalpleidooi wordt daarvoor een aantal maatregelen genoemd:

- Het instellen van een beurzensysteem voor potentiële literair vertalers uit het Nederlands, met name uit economisch zwakke landen, om hun opleiding en vorming te optimaliseren in het Nederlandse taalgebied en daarbuiten.
- Het initiëren van een aantal fellowships voor professionele literair vertalers (...) uit het Nederlands om in het buitenland aan instellingen en universiteiten workshops te geven.
- Een verder uitgebouwd mentoratensysteem voor vertalers (...) uit het Nederlands.

Daarnaast ontbreken opleidingen neerlandistiek volledig in een aantal landen dat tot de doellanden van het buitenlandse beleid van het Letterenfonds behoort. In het Vertaalpleidooi wordt in dit verband met name als beleidsinstrument genoemd:

- Het intensiveren van vertaalworkshops voor vertalers uit het Nederlands, met name vertalers uit Turkije en Arabische en BRIC-landen.

Zolang er in de betreffende gebieden niet of nauwelijks sprake is van adequate opleidingen neerlandistiek, is het van belang als doelgroep voor deze vertaalworkshops met name ook te denken aan in Nederland verblijvende of wonende moedertaalsprekers van deze talen.

Om de bestaande kennis en ervaring op het gebied van vertalen uit het Nederlands te optimaliseren en te borgen, is echter ook een structurele verbinding nodig met de beoogde master literair vertalen aan een of meer Nederlandse universiteiten. Nederlandse docenten vreemde talen en anderstalige docenten Nederlands, kunnen dan samen met ervaren vertalers in en uit het Nederlands een deskundige bijdrage

leveren aan de opleiding literair vertalen in al zijn facetten. Om deze samenwerking mogelijk te maken is een onkosten- en honoreringsbudget nodig.

Net als bij de andere hier genoemde beleidsonderdelen spelen ook de uitgevers een onmisbare rol. Zij worden nu al gesteund met informatie over auteurs en titels, en met subsidies voor de vertaalkosten. In veel landen is echter ook behoefte aan ondersteuning op het gebied van een professionele infrastructuur voor de productie, distributie en promotie van kwaliteitsliteratuur. Nederland heeft in dit domein een van de meest vooraanstaande infrastructuren ter wereld. Het overdragen van Nederlandse expertise, met name in landen die pas recent te maken hebben met vrije-marktprincipes in de uitgeefsector of die nauwelijks een traditie hebben op het gebied van productie en distributie van boeken, is een van de gebieden waarop het Letterenfonds zich de komende tijd zal richten, in samenwerking met CEEBP (Fund for Central and East European Book Projects) en SICA (Stichting Internationale Culturele Activiteiten), die hiervoor middelen ter beschikking hebben.

Non-fictie in de Nederlandse en vertaalde literatuur

Non-fictie maakt een groeiend deel uit van de literatuur: literaire uitgeverijen publiceren meer en meer vertaalde en oorspronkelijke non-fictie. Dit toenemende belang speelt zowel in Nederland als in het buitenland.

Deze ontwikkeling vergt hernieuwde aandacht voor de afbakening van het genre: welke non-fictie moet tot de letteren en dus ook tot het letterenbeleid worden gerekend? Opvattingen hierover verschuiven in de tijd en verschillen per cultuur, en vragen dus voortdurend om herijking.

Werkterrein

In het huidige beleid van de twee voormalige letterenfondsden worden teksten in het domein van de geesteswetenschappen die voldoen aan kwaliteitscriteria als vorm, stijl en oorspronkelijkheid, in principe gerekend tot het werkterrein. Daarmee volgen zij feitelijk zowel de Angelsaksische als de Franse traditie om de humaniora tot het domein van de letteren te rekenen. Dit geldt eveneens voor sommige teksten uit het domein van de sociale wetenschappen, zowel bij vertaalde literatuur in en uit het Nederlands als bij oorspronkelijk werk (denk bijvoorbeeld aan het werk van Abram de Swaan, die in 2008 de P.C. Hooft-prijs ontving). Voor klassieken uit de wereldliteratuur zijn daarnaast cultuurhistorische overwegingen vaak doorslaggevend. Bij de 'boeken die de wereld hebben veranderd' – van Adam Smith tot Condorcet – geldt de invloed die hun geschriften hebben gehad op het publieke gedachtegoed vaak als belangrijkste argument om een goede vertaling ervan te zien als een bijdrage aan de kwaliteit van de vertaalde literatuur in Nederland. Bij vertalingen uit het Nederlands in een andere taal spelen daarnaast ook de tradities in de literatuur van het betreffende taalgebied een belangrijke rol.

De laatste jaren zien we echter steeds meer mengvormen ontstaan, in het grensgebied van fictie en non-fictie, van essay en strikt wetenschappelijk betoog, van journalistiek en hoogwaardig beschouwend proza. Deze vormen krijgen ook steeds meer literaire erkenning. Een actief, samenhangend beleid en voortdurende reflectie op de gehanteerde afbakeningen zijn daarom gewenst. Bij kwaliteits-non-fictie dient het te gaan om hoogwaardig beschouwend proza dat zich kenmerkt door een narratieve behandeling van het onderwerp met gebruik van middelen uit de literatuur. Deze non-fictie brengt kennis over, prikkelt de nieuwsgierigheid, zet aan tot debat, is goed geschreven en gericht op een algemeen publiek. Zulke non-fictieboeken geven achtergrond, context en toegevoegde waarde.

Kwetsbare genres

Terwijl de non-fictie in het algemeen een grote bloei kent, geldt voor oorspronkelijk Nederlandstalig werk dat sommige genres onder de huidige marktomstandigheden juist in de verdrukking dreigen te raken. Te denken valt daarbij in de eerste plaats aan biografisch werk en essayistiek. Voor biografisch werk is het via de uitgevershonoraria onmogelijk tijd 'vrij te kopen' van ander betaald werk. Tegelijkertijd wordt de brede cultuurhistorische en maatschappelijke functie van biografieën al veel langer onderkend. Hierbij valt nog onderscheid te maken tussen wetenschappelijke biografieën en meer essayerend geschreven teksten waarvoor internationaal belangstelling bestaat.

Een bredere cultuurhistorische invulling van de non-fictie regeling kan daarom bijdragen aan een succesvolle entree van de Nederlandse literatuur in een aantal landen in het buitenland.

Voor essayistiek is in de huidige werkwijze van uitgever – minder kruisfinanciering, hoge omloopsnelheid waarbinnen titels niet meer de tijd krijgen voor een traag verkoopsucces – steeds minder ruimte. Zonder marktcorrigerend beleid wordt dit genre in zijn voortbestaan bedreigd.

Met name voor deze beide genres – biografie en essayistiek – is uitbreiding van de financiële middelen voor werkbeurzen en opdrachten daarom dringend gewenst.

Naast biografieën zijn er ook andere literair en cultuurhistorisch waardevolle projecten die veel onderzoek vereisen en waarvoor auteurs voor enige tijd (betaald) vrijgekocht moeten worden van andere verplichtingen; wetenschappers van hun universitaire taken, en onafhankelijke publicisten van hun dagelijkse werkzaamheden voor kranten en andere media. Ook hier krijgen nog steeds veel auteurs onvoldoende kansen om hun werk te publiceren (zie ook het initiatief voor een Fonds Bijzondere Historische Projecten, ondersteund door Frits van Oostrom en Geert Mak). Het is zaak te profiteren van de grote belangstelling voor dergelijke publicaties bij een algemeen lezerspubliek en daarmee tegelijkertijd werk te maken van de verspreiding van Nederlands wetenschappelijk werk, in de toekomst in samenwerking met NWO, KNAW en collegakunsthondsen.

Vertaalsubsidies en -werkbeurzen

Vertalingen in het Nederlands

Om in het domein van de vertalingen in het Nederlands ook nieuwere non-fictiegenres van hoge kwaliteit te kunnen stimuleren, is verruiming van het budget voor vertalerswerkbeurzen gewenst. Met meer financiële middelen kan er een divers en hoogwaardig aanbod van literatuur in vertaling blijven bestaan, dat precies doet wat vertaalde literatuur moet doen: nieuwsgierigheid wekken, kennis en nieuwe inzichten overbrengen. Vertalers spelen daarbij een belangrijke rol, niet alleen als makers van de tekst, maar ook als kenners van de andere cultuur, kortom: als cultureel bemiddelaars. Door de activiteiten van de fondsen is in het verleden veel

Steeds meer
Nederlandse non-fictie
auteurs vinden een
buitenlands forum in
boeken, kranten,
op conferenties of
literaire festivals voor
hun onderzoek,
spreken zich uit over
kwesties die er ook in
het buitenland toe
doen en maken
zodoende deel uit van
het internationale
debat.

bereikt, dat in een tijd van afnemende talenkennis meer dan ooit moet worden voortgezet.

Bij deze subsidieverruiming is ook rekening gehouden met de gewenste deskundigheidsbevordering op het gebied van het vertalen van moeilijke non-fictieteksten, die vaak specialistische kennisverdieping vragen.

Vertalen uit het Nederlands

Een belangrijke reden om op het gebied van de non-fictie (biografie en andere genres) een actieve rol te spelen, is dat er voor dit genre ook in het buitenland grote belangstelling bestaat. Om een voorbeeld te noemen: het unieke project dat zojuist is gerealiseerd, de nieuwe complete uitgave van *De brieven* van Vincent van Gogh, trekt in het buitenland veel aandacht. Een dergelijke uitzonderlijke uitgave brengt echter hoge vertaalkosten met zich mee. Maar dergelijke prestigieuze publicaties zijn van essentieel belang voor de uitstraling van de Nederlandse cultuur, het Nederlands literair erfgoed, in het buitenland.

Het grote succes van de Nederlandse non-fictie in vele landen, en met name in 'nieuwe' economieën als China, Turkije en de Arabische wereld vraagt daarom om een verhoging van het budget voor vertaalsubsidies. De laatste jaren is met name in deze nieuwe economieën met hun speciale demografie een grote belangstelling voor belangrijke non-fictie. Wereldwijd kunnen veel jonge mensen gaan studeren. Hun honger naar kennis is ongekeerd en de interesse in op fraaie wijze gepresenteerde kennis eveneens. Dit verklaart mede het recente succes van onze literaire non-fictie in het buitenland.

Daarnaast speelt de non-fictie ook in een ander opzicht een belangrijke rol in de internationalisering: steeds meer Nederlandse non-fictie auteurs vinden een buitenlands forum in boeken, kranten, op conferenties of literaire festivals voor hun onderzoek, spreken zich uit over kwesties die er ook in het buitenland toe doen en maken zodoende deel uit van het internationale debat (denk aan Paul Scheffer, Geert Mak, Douwe Draaisma, Linda Polman).

Ook als gevolg van dit succes staat het budget voor non-fictievertalingen al jaren onder druk.

Bemiddelaars

Van het nieuwe literatuurfonds mag een actieve betrokkenheid verwacht worden over veranderingen in de literatuur, opvattingen over kunst en kunstenaarschap, de opkomst van nieuwe media, thema's als culturele diversiteit, internationalisering. Voor een vitale literatuur zijn kritiek en beschouwing van levensbelang en tevens een vorm van deskundigheidsbevordering. Met name de literatuurkritiek, essayerende stukken over literatuur, reflectie en debat worden bedreigd. Begin 2011 zal het Fonds een internationale non-fictie conferentie organiseren met als thema: 'Quality Non-Fiction in the Digital Future', waar met behulp van inspirerende voorbeelden uit het buitenland richtlijnen voor de toekomst kunnen worden uitgezet.

Het beleid zou gericht moeten zijn op de ondersteuning van critici, theoretici en beschouwers die als bemiddelaars een uitzonderlijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling en de stimulering van de hedendaagse literatuur in Nederland.

Deze vijf intensiveringen zijn urgent omdat de noodzaak ertoe zich al jaren doet voelen en omdat het succes (in het buitenland) en de kwaliteit (in Nederlandse vertaling) er mede door worden bepaald.

Nieuwe ontwikkelingen in literatuur en boekenvak

Het boekenvak staat aan de vooravond van grote veranderingen. De revolutie van de digitalisering via internet opent ongekende perspectieven: aanbod en verspreiding zijn in principe onbegrensd en zetten de bestaande machtsverhoudingen onder druk. Uitgevers hebben niet langer het monopolie op uitgeven, boekhandels niet langer op verkoop.

De schaalvergroting dwingt uitgevers en boekhandels wereldwijd tot heroriëntatie, willen zij hun beslissende betekenis in het digitale tijdperk behouden.

Duidelijk is dat de economische, technologische en culturele veranderingen ingrijpen op de literatuur. Om in te kunnen spelen op deze verschuivende realiteit, heeft het Nederlands Letterenfonds dringend behoefte aan een vrije ruimte om ontwikkelingen in het boekenvak te volgen, relevante activiteiten te ondersteunen, waar nodig, te experimenteren, en om zijn veranderende rol als subsidiegever te bepalen.

Verschuivingen

Ontwikkelingen op het gebied van de techniek maken dat de inhoud van een literair werk zich loskoppelt van de geijkte vorm. Een roman is 200 pagina's papier met omslag, maar net zo goed een verzameling bytes in de vorm van een e-book of luisterboek. In het geval van het elektronische boek zorgen de lage productiekosten voor democratisering en schaalvergroting.

Auteurs, vertalers, literaire critici, journalisten kunnen zelf werk produceren, uitgeven en het via *social communities* als Facebook en Hyves verkopen. Mogelijkheden die verstrekkende gevolgen kunnen hebben voor de bestaande verdienmodellen (markt), de exploitatierechten en de literaire kwaliteit.

Kwaliteit

Een van de uitdagingen waarvoor het Nederlands Letterenfonds zich gesteld ziet, betreft de aandacht voor de literaire kwaliteit. De steeds maar uitdijende informatiebron die internet is, genereert vraag naar personen die de informatie kunnen filteren, selecteren en kwalificeren. De huidige *gatekeepers* die het kaf van het koren scheiden (uitgevers en literair agenten) gaan uit van een papieren wereld. Maar wie bewaakt de kwaliteit in een open crossmediale wereld, waar een veelheid van aanbieders actief is, onder wie talloze enthousiaste lezers/beoordelaars?

In reactie op de lawine aan overwegend dilettantische leeservaringen, is er op internet steeds meer behoefte aan gezaghebbende gidsen, aan wegwijzers, aan duiding. De toegenomen respons op literatuur, vanuit alle hoeken van de moderne

media, heeft paradoxaal genoeg de mogelijkheden om scherp onderscheid te maken in kwaliteit eerder beperkt. Het heeft de ruimte gegeven aan commerciële bewegingen van boekhandelsketens om in hun marketing zwaar in te zetten op minder en minder titels. Er is behoefte aan reflectie op de literatuur en aan critici die met gezag voor het voetlicht kunnen treden. Hier ligt een uitdaging voor de professionele literaire kritiek, zeker nu langere diepgravende besprekingen in toenemende mate uit de kolommen van de dag- en weekbladen verdwijnen. De sprong naar internet betekent dat de kunstkritiek zich opnieuw kan verdiepen, zijn krachten kan bundelen in een platform (deskundigheidsbevordering), een database kan aanleggen van recensies in tijdschriften, kranten en internet. Dit is tevens van belang voor de primaire literatuur: literaire kritiek en literatuur vormen elkaar, tot op zekere hoogte.

Literaire kritiek

Het Nederlands fonds ziet het als taak de reflectie op de literatuur en literaire ontwikkelingen te bevorderen. Deels kan dit door de professionele kwaliteitsvolle kritiek op internet te stimuleren. Hoewel de interneteconomie dankzij het succes van iTunes de blik richt op microbetalingen, is een succesvol verdienmodel voor literaire sites nog niet ontwikkeld. Het ondersteunen van nieuwe, internationaal georiënteerde initiatieven op het gebied van de literaire kritiek heeft voor het fonds prioriteit. Een eerste stap is samen met het Vlaams Fonds voor de Letteren en de Nederlandse Taalunie al gezet, met een stimuleringssubsidie voor deReactor.org.

Nieuwe vormen van literatuur

De omgeving waarin de inhoud wordt gepresenteerd zal de inhoud van een werk beïnvloeden. Het papieren boek is nu nog de dominante omgeving, maar mobiele devices als e-readers, mobiele telefoons of computers dienen zich snel aan. De mogelijkheden die deze apparaten bieden, zullen de grenzen van het literaire werk oprekken. Naast tekst en illustraties – de begrenzing die het papieren boek oplegt – zullen ook animaties, video en audio in het literaire werk opduiken. Een vroeg voorbeeld hiervan zijn de internationaal lovend ontvangen 'bewegende gedichten' van Tonnus Oosterhoff. Ook het project *Poëzie op het scherm* dat in 2005 van start ging, laat zien dat als iets tijd krijgt, aanbod ook vraag kan creëren. Voor proza blijken de – nu ook internationaal succesvolle – radioboeken (2007) een veelbelovende vorm. Een ander project, geïnitieerd door het Mediafonds in samenwerking met de NPS, is *woord.nl*, een min of meer iTunes-achtige internetomgeving voor het gesproken woord. Het Nederlands Letterenfonds zal hierbij actief aansluiting zoeken, om (non-fictie)auteurs, vertalers, poëzieslammers, tijdschriftredacteuren en mogelijk zelfs bezorgers van literair erfgoed de gelegenheid te geven te experimenteren met audio.

Om deze hybride vormen van literatuur, interactieplekken/hotspots die ieder moment kunnen ontstaan, te laten bloeien is aandacht en geld nodig, buiten de markt om. Ondersteuning van het Nederlands Letterenfonds zal wezenlijk zijn om nieuwe literaire genres en vormen ruimte te geven, vormen die voor een deel nog ontdekt gaan worden.

Concreet betekent dat:

- Een actieve houding in het lokaliseren van relevante vernieuwende projecten en hierbij aansluiting zoeken.
- De samenwerking verdiepen met zusterorganisaties als het Fonds BKVB, het Mediafonds en de Waag Society.
- Het ontwerpen van een regeling voor e-literatuur, bestemd voor alle genres (proza, poëzie, non-fictie, kinder- en jeugdliteratuur, et cetera), inclusief het instellen van een speciale, in nieuwe media gespecialiseerde commissie. Hiermee vergaart het fonds ook kennis om zijn rol als subsidiegever te kunnen bepalen.

Bij de weging van kwaliteit zal het Nederlands Letterenfonds zich in eerste instantie concentreren op de literaire inhoud van een werk. Daarnaast zal sterk worden gelet op vormgeving, verspreiding en promotie. Bij het fysieke boek biedt de traditionele uitgever een garantie dat op deze aspecten wordt toegezien, bij digitale manifestaties staat dat niet vast. Om een groot publiek te bereiken is toegankelijkheid een voorwaarde (open formaat, intelligent gebruik van DRM, digital rights management dat de auteursrechten ten volle respecteert). Ook is een actieve houding vereist in het vinden van lezers en het inbouwen van interactie-mogelijkheden.

Nieuw beleid voor beeldliteratuur

Genres als de graphic novel en literaire strips werden tot voor kort – anders dan bij zusterfondsen – door het FvdL en het NLPVF grotendeels veronachtzaamd, terwijl ze in het buitenland allang tot het domein van de letteren behoren. De afgelopen jaren is de infrastructuur van deze opkomende genres in Nederland sterk verbeterd, met een intendantschap voor strip, het instellen van stripprijzen en vakopleidingen, en de komst van een stripmuseum en een tijdschrift voor beeldverhalen *Eisner* (2008). Opgeteld bij de zichtbare kwaliteitssprong die de genres hebben gemaakt, het belang dat internationaal aan zowel strip als beeldroman wordt gehecht en de opvallende belangstelling op de Frankfurter Buchmesse 2009 voor Nederlandse talenten als Peter Pontiac en Marcel Ruijters, ligt uitbreiding van het beleid meer in de rede dan ooit. Dankzij de inhoudelijke en infrastructurele kwaliteitsslag kan de beeldliteratuur haar plaats in de Nederlandse literatuur definitief verankeren. Er zijn echter nog werelden te winnen, zoals op het gebied van:

- Het behoud en het ontsluiten van stripprullen, zoals Olivier B. Bommel en Kick Wilstra (cultureel erfgoed).
- Nieuwe ontwikkelingen, zoals de overstap van papier naar digitale dragers. Zo worden in de Verenigde Staten en Frankrijk steeds meer strips als iPhone applicatie uitgebracht. Ook zou de aanwezigheid van de genres op internet versterkt kunnen worden, bijvoorbeeld door het initiëren van een *web community* voor illustratoren, animatoren en beeldend kunstenaars.
- Internationale uitwisseling: exposities en festivals. In 2010 is Nederland eregast op stripfestival FICOMIC in Barcelona.

Voor de zichtbaarheid en bloei van beide genres is structurele aandacht en ondersteuning van het Nederlands Letterenfonds gewenst: niet alleen in de vorm van werkbeurzen voor auteurs, productie- en vertaalkostensubsidies voor uitgaven, maar ook subsidies voor de deelname van Nederlandse auteurs aan internationale exposities en tentoonstellingen. Het fonds zal zijn samenwerking met het Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst op het gebied van de literaire strip en graphic novel, ook financieel, intensiveren.

Expertisebevordering

De expertisebevordering van schrijvers, dichters, vertalers, tijdschriftredacteuren en literaire critici is mogelijk door ze experimenteerterruimte te bieden, in de vorm van werkbeurzen, een bijdrage in de productie- en ontwikkelkosten of bijscholing. Tegelijkertijd dient het Nederlands Letterenfonds zijn eigen deskundigheid op het gebied van elektronische literatuur te bevorderen, wil het een betekenisvolle rol kunnen vervullen in het culturele en literaire veld. Dit wordt deels gewaarborgd door de commissie e-literatuur, maar dat is niet voldoende, er zal ook kennis in huis moeten zijn: inhoudelijk (wat zijn criteria om literaire experimenten te beoordelen), technologisch, juridisch, marketingtechnisch. Het Nederlands Letterenfonds zal in totaal één ft'er voor dit beleidsterrein inzetten.

Het Nederlands Letterenfonds wil het nieuwe beleid gefaseerd invoeren, uitgaande van een hoog maar realistisch ambitieniveau.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

niederländische stiftung für literatur
fondation néerlandaise des lettres
fundación neerlandesa de letras
fondazione nederlandese per la letteratura
fundação neerlandesa de letras
nederlânsk letterenfûns
المؤسسة الهولندية لدعم الآداب
荷兰文学基金会

Adres vanaf maart 2011:

**Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam**

**Postbus 16588
1001 RB Amsterdam**

**t +31 (0)20 520 73 00
f +31 (0)20 520 73 99
post@letterenfonds.nl
www.letterenfonds.nl**

Colofon

**Oog voor het verleden,
blik op de toekomst**
Nederlands Letterenfonds:
beleidsintensivering en nieuw beleid
2010 – 2012

Tekst

Greetje van den Bergh, Ernst Bruinsma,
Henk Pröpper en Rien Verhoef i.s.m.
de medewerkers van het Nederlands
Letterenfonds.

Ontwerp

Kummer & Herrman, Utrecht

Het citaat van Borges op pagina 6
komt uit Jorge Luis Borges *De cultus
van het boek en andere essays*,
De Bezige Bij, 1981. Vertaling: Barber
van de Pol.

© Nederlands Letterenfonds, 2010.
Volledige of gedeeltelijke overname
van het beleidsplan is alleen
toegestaan met bronvermelding.

**www.letterenfonds.nl
www.vertaalpleidooi.nl**